

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК НАДНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРАВОПОРЯДОК: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВА ЄС І СТАНДАРТІВ ЄКПЛ

ТУРЕНКО Олег Станіславович - доктор філософських наук, професор, професор кафедри загальноправових дисциплін, Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4635-4731>

Researcher ID: IAQ-1661-2023

Scopus ID: 57221958108

КУРАКІН Олександр Миколайович - доктор юридичних наук, професор професор кафедри «Політологія та право», НУ «Запорізька політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0274-6530>

УДК 340.12:341.176(4):341.231.14

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2024.2.65>

Статтю присвячено теоретико-правовому аналізу європейської системи захисту прав людини як наднаціонального правопорядку, що формується внаслідок взаємодії права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Обґрунтовано, що сучасний європейський правовий простір характеризується багаторівневістю та поліцентричністю правового регулювання, у межах якого національні, наднаціональні та міжнародні правові системи перебувають у стані постійної взаємодії та взаємного впливу. Визначено теоретичне і практичне значення дослідження для розвитку теорії держави і права, а також окреслено перспективні напрями подальших наукових розвідок у сфері наднаціонального правового регулювання та захисту прав людини.

Ключові слова: європейська система захисту прав людини, право Європейського Союзу, Європейська конвенція з прав людини, наднаціональний правопорядок, судовий діалог, теорія держави і права.

Постановка проблеми

Сучасний європейський правовий простір характеризується поглибленням інтеграційних процесів та формуванням складної багаторівневої системи правового регу-

лювання, у межах якої особливого значення набуває взаємодія права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зазначена взаємодія істотно впливає на механізми забезпечення прав і свобод людини, а також на функціонування національних правових систем, що зумовлює актуальність її наукового осмислення в контексті сучасних правових трансформацій. В умовах зростання ролі наднаціонального регулювання та судової практики європейських інституцій проблема узгодження норм права ЄС і стандартів ЄКПЛ набуває особливої теоретичної й практичної значущості.

Європейська система захисту прав людини, сформована на основі поєднання правопорядку Європейського Союзу та конвенційних механізмів, зумовлює трансформацію класичних уявлень про правопорядок і державний суверенітет. Традиційна модель суверенної держави як єдиного та остаточного регулятора суспільних відносин поступово змінюється під впливом принципів примату і прямої дії права ЄС, а також доктрини позитивних зобов'язань держави, розробленої у практиці Європейського суду з прав людини. У результаті держава дедалі

частіше розглядається як елемент наднаціонального правового порядку, у межах якого її владні повноваження обмежуються спільними європейськими стандартами захисту прав людини.

Зазначена проблематика безпосередньо пов'язана з розвитком теорії держави і права, яка потребує адаптації свого категоріального апарату до нових європейських правових реалій. Аналіз європейської системи захисту прав людини як наднаціонального правопорядку сприяє переосмисленню таких фундаментальних категорій, як правопорядок, суверенітет і публічна влада, а також має важливе значення для осмислення євроінтеграційних процесів і їх впливу на національні правові системи. У цьому контексті теоретико-правове дослідження взаємодії права ЄС і стандартів ЄКПЛ набуває особливої актуальності та наукової цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання взаємодії права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції з прав людини як елементів європейської системи захисту прав людини привертає увагу широкого кола вітчизняних і зарубіжних дослідників. У вітчизняній доктрині проблему багаторівневого правопорядку та його впливу на національні системи права розглядали як у площині теорії держави і права, так і в контексті конституційного права та європейської інтеграції. Зокрема, праці з теорії правопорядку й загальної теорії держави висвітлюють питання трансформації категорій суверенітету та публічної влади під дією зовнішніх правових впливів [1; 2]. Окремі вітчизняні та міжнародні дослідження приділяють значну увагу впливу практики ЄСПЛ на українську судову практику й законодавство та імплементації права ЄС у національні правові системи [3; 4].

У зарубіжній літературі сформувалася потужна школа досліджень, що аналізує природу права ЄС як автономного правопорядку та його відносини з міжнародно-правовими механізмами захисту прав людини. Ключові праці з теоретичного осмислення «конституціоналізації» європейського права, питання примату і прямої дії, а також

взаємодії судових інстанцій створили підґрунтя для подальших аналізів співвідношення права ЄС і ЄКПЛ [5; 6]. Одночасно значна кількість наукових робіт присвячена доктрині позитивних зобов'язань держави та практиці ЄСПЛ, що дозволяє розглядати конвенційну систему як самостійний, але тісно взаємопов'язаний елемент європейської правової архітектури [7; 8].

Аналіз наукових підходів до характеристики права ЄС показує наявність кількох домінантних позицій. Перша – підкреслення автономності та конституціонального характеру права ЄС (концепція *sui generis*), яка акцентує власну систему джерел права, інституцій та судової практики [5]. Друга – орієнтація на функціональні аспекти: право ЄС як інструмент економічної та політичної інтеграції з відповідними правовими наслідками для держав-членів [6]. Третя – інтегративні моделі, що визнають багаторівневість правового регулювання та досліджують механізми координації між рівнями (національним, наднаціональним, міжнародним) [9]. У літературі також відзначають різні підходи до статусу ЄКПЛ у європейському правовому просторі: від моделі автономної міжнародної угоди до позицій, що розглядають Конвенцію як ключовий орієнтир при формуванні фундаментальних прав у праві ЄС [7; 8].

Що стосується досліджень системи ЄКПЛ, науковці зосереджуються на еволюції доктрин ЄСПЛ (позитивні/негативні зобов'язання, субсидіарність, *margin of appreciation*), а також на впливі рішень Суду на національні правові системи і на процеси уніфікації стандартів захисту прав людини [7; 8]. Дослідження взаємодії Суду ЄС і ЄСПЛ підкреслюють важливість «судового діалогу» та його роль у зменшенні правових колізій, проте вказують і на потенційні джерела напруги, зокрема в питаннях юрисдикційних меж і тлумачення фундаментальних прав [5; 9].

Попри значний масив праць, у науковому полі зберігаються суттєві прогалини й дискусійні питання. По-перше, відсутній консенсус щодо ієрархічного та функціонального співвідношення норм права ЄС і стандартів ЄКПЛ у конкретних галузях (на-

приклад, у сфері демократичних гарантій, національної безпеки, соціальних прав). По-друге, недостатньо опрацьовані теоретичні наслідки тривалої співпраці і паралельної практики Суду ЄС та ЄСПЛ для концепцій суверенітету й правопорядку в теорії держави і права – зокрема, бракує системної доктринальної моделі багаторівневого правопорядку, що інтегрувала б судову практику й теоретичні конструкції. По-третє, практичні аспекти адаптації національного законодавства, судової практики та інституційного механізму (зокрема в країнах, що проходять процес євроінтеграції) часто досліджено фрагментарно, без урахування комплексного впливу обох правових систем одночасно.

Отже, існуюча література забезпечує міцну базу для досліджень, але вимагає подальшої систематизації та теоретичного узагальнення проблем співвідношення права ЄС і стандартів ЄКПЛ у контексті формування наднаціонального європейського правопорядку. Саме це зумовлює необхідність подальших праць, спрямованих на теоретико-правовий аналіз синергії двох систем, узгодження судової практики та розроблення концептуальних підходів до багаторівневого правопорядку.

Метою статті є теоретико-правовий аналіз європейської системи захисту прав людини як наднаціонального правопорядку, сформованого у результаті взаємодії права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Досягнення поставленої мети передбачає з'ясування правової природи зазначеної системи, її ключових ознак та значення для трансформації класичних уявлень про правопорядок, державний суверенітет і роль держави в умовах багаторівневого правового регулювання.

Для реалізації визначеної мети у статті поставлено такі основні завдання:

проаналізувати доктринальні підходи до розуміння наднаціонального правопорядку у теорії держави і права;

дослідити правову природу та особливості функціонування права Європейського Союзу і системи Європейської конвенції з прав людини;

визначити характер і форми взаємодії права ЄС і стандартів ЄКПЛ у сфері захисту прав людини;

з'ясувати роль судової практики Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини у формуванні європейської системи захисту прав людини;

окреслити теоретико-правові наслідки такої взаємодії для національних правових систем і розвитку сучасної правової доктрини.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Формально-юридичний метод застосовано для аналізу положень установчих договорів Європейського Союзу, Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також рішень Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини з метою з'ясування їх нормативного змісту та юридичних наслідків. Системний метод використано для розгляду європейської системи захисту прав людини як цілісного багаторівневого правового утворення, що охоплює національний, наднаціональний і міжнародний рівні правового регулювання. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено співставлення підходів до захисту прав людини у праві ЄС і в межах системи ЄКПЛ, а також проаналізовано їх вплив на національні правові системи. Структурно-функціональний метод дав змогу дослідити функції основних інституцій європейської системи захисту прав людини та визначити їх роль у забезпеченні ефективності наднаціонального правопорядку.

Виклад основного матеріалу

У сучасній юридичній науці наднаціональний правопорядок розглядається як особлива форма організації правового регулювання, що виходить за межі класичної моделі міжнародного права та національних правових систем. Його ключовими ознаками є автономність нормативної системи, наявність власних інституцій із владними повноваженнями, здатність норм безпосередньо впливати на правове становище держав і приватних осіб, а також ефективні механізми судового контролю та примусового

виконання рішень. На відміну від традиційного міжнародного правопорядку, наднаціональний правопорядок характеризується послабленням принципу абсолютного державного суверенітету та формуванням багаторівневої системи правового регулювання [9; 10].

У теорії держави і права критерії наднаціональності зазвичай пов'язуються з трансформацією базових характеристик державної влади та правопорядку. До таких критеріїв належать: обмеження державного суверенітету на користь спільних правових цінностей; пріоритет норм наднаціонального права над нормами національного законодавства; можливість прямої дії цих норм у внутрішньодержавному правопорядку; а також наявність незалежних судових органів, рішення яких є обов'язковими для держав-учасниць. Зазначені ознаки свідчать про перехід від ієрархічно замкнених національних правових систем до відкритих, взаємопов'язаних правопорядків, що функціонують у межах єдиного правового простору.

У цьому контексті європейська система захисту прав людини постає як комплексний об'єкт теоретико-правового аналізу, що поєднує елементи наднаціонального та міжнародного правопорядку. Взаємодія права Європейського Союзу, у межах якого фундаментальні права визнаються загальними принципами права, і стандартів Європейської конвенції з прав людини, забезпечених обов'язковою юрисдикцією Європейського суду з прав людини, формує унікальну модель захисту прав і свобод людини. Сучасні правові теорії – зокрема концепції багаторівневого конституціоналізму, правового плюралізму та постнаціонального правопорядку – розглядають цю систему як приклад нової форми правової організації, у якій держава виконує роль ключового, але не єдиного суб'єкта правового регулювання [11].

Таким чином, європейська система захисту прав людини може бути охарактеризована як наднаціональний правопорядок у широкому теоретико-правовому розумінні, що потребує подальшого доктринального

осмислення та систематизації у межах теорії держави і права.

Право Європейського Союзу в сучасній юридичній доктрині розглядається як автономний правопорядок, що має власну систему джерел, інституційний механізм та специфічні принципи дії [12]. Його автономність виявляється, зокрема, у здатності норм права ЄС безпосередньо впливати на правове становище держав-членів і приватних осіб, а також у пріоритеті норм ЄС над національним правом у разі колізії. Суд Європейського Союзу у своїй практиці послідовно підкреслює самостійний характер правопорядку ЄС, який не може бути зведений ані до міжнародного права, ані до сукупності національних правових систем. Такий підхід зумовлює особливе місце права ЄС у європейській правовій архітектурі та створює підґрунтя для формування наднаціональних стандартів правового регулювання, у тому числі у сфері захисту прав людини.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод за своєю правовою природою є міжнародним договором регіонального характеру, спрямованим на встановлення мінімальних стандартів захисту прав і свобод людини. Водночас специфікою Конвенції є наявність ефективного контрольного механізму у вигляді Європейського суду з прав людини, юрисдикція якого є обов'язковою для держав-учасниць. Практика ЄСПЛ значно розширює нормативний зміст положень Конвенції, формуючи динамічні стандарти захисту прав людини, що мають враховуватися у національних правових системах. Таким чином, ЄКПЛ поєднує риси класичного міжнародного договору та елементи наднаціонального правового впливу.

Особливого значення набуває питання місця стандартів ЄКПЛ у системі джерел права Європейського Союзу. Хоча ЄС формально не є стороною Конвенції, стандарти ЄКПЛ відіграють ключову роль у формуванні системи фундаментальних прав у праві ЄС. Суд Європейського Союзу розглядає права, гарантовані ЄКПЛ, як загальні принципи права ЄС, а положення Конвенції та практика ЄСПЛ використовуються як ори-

ентир при тлумаченні та застосуванні норм права ЄС. Така взаємодія сприяє гармонізації правових стандартів та забезпечує узгодженість між правопорядком ЄС і конвенційною системою захисту прав людини, що є важливою передумовою функціонування європейського наднаціонального правопорядку.

Судова практика відіграє ключову роль у формуванні та розвитку наднаціонального європейського правопорядку, оскільки саме через рішення Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини відбувається конкретизація і динамічне тлумачення норм права ЄС і стандартів ЄКПЛ. Суд ЄС, здійснюючи тлумачення установчих договорів та вторинного права Європейського Союзу, закладає правові принципи, що забезпечують автономність і цілісність правопорядку ЄС. Водночас ЄСПЛ, розвиваючи положення Конвенції через прецедентну практику, формує обов'язкові для держав-учасниць стандарти захисту прав людини, які виходять за межі суто договірної тексту. Сукупний вплив судової практики цих інституцій сприяє становленню багаторівневої системи правового регулювання з виразними наднаціональними рисами.

Узгодження правових позицій Суду ЄС і ЄСПЛ здійснюється переважно не через формалізовані процедурні механізми, а шляхом так званого «непрямого» або «діалогічного» взаємного врахування судової практики. Суд ЄС у своїх рішеннях неодноразово посилався на положення Європейської конвенції з прав людини та практику ЄСПЛ, визнаючи їх джерелом загальних принципів права ЄС. У свою чергу, ЄСПЛ у низці справ бере до уваги особливості правового регулювання в межах Європейського Союзу та рішення Суду ЄС, оцінюючи відповідність дій держав стандартам Конвенції. Такий механізм взаємного врахування сприяє мінімізації колізій між двома правопорядками та формуванню узгоджених підходів до тлумачення прав людини.

Значення судового діалогу між Судом ЄС і ЄСПЛ полягає у забезпеченні єдності європейських стандартів прав людини та підвищенні рівня правової визначеності у

багаторівневому правопорядку. Взаємодія судових інституцій дозволяє уникати фрагментації правових стандартів, забезпечує послідовність правозастосовної практики та сприяє утвердженню принципу верховенства права на європейському рівні. Водночас судовий діалог залишається динамічним і відкритим процесом, що супроводжується доктринальними дискусіями щодо меж юрисдикції та співвідношення повноважень Суду ЄС і ЄСПЛ, проте саме він є важливим інструментом консолідації європейського правового простору у сфері захисту прав людини.

Однією з ключових ознак європейської системи захисту прав людини є обмеження державного суверенітету через покладення на держави-учасниці обов'язкових європейських правових зобов'язань. Участь держав у Європейському Союзі та в системі Європейської конвенції з прав людини передбачає добровільне, але юридично зобов'язальне прийняття норм і стандартів, які мають пріоритетне значення у сфері захисту прав і свобод людини. Принципи примату і прямої дії права ЄС, а також обов'язковість рішень Європейського суду з прав людини істотно трансформують класичне уявлення про суверенітет як абсолютну і неподільну характеристику держави, формуючи модель функціонально обмеженого суверенітету в межах спільного європейського правового простору.

Європейська система захисту прав людини функціонує як багаторівнева система, що поєднує національні, наднаціональні та міжнародні механізми правового захисту. Національні суди й органи публічної влади забезпечують первинний рівень реалізації та захисту прав людини, тоді як наднаціональні інституції – Суд Європейського Союзу та Європейський суд з прав людини – виконують контрольну та гармонізаційну функції. Така багаторівневність дозволяє посилити ефективність захисту прав людини, водночас ускладнюючи правову архітектуру та вимагаючи узгодження дій різних рівнів правового регулювання. У науковій доктрині ця модель розглядається як одна з найбільш розвинених форм наднаціонального правопорядку у сучасному світі.

У межах наднаціонального правопорядку роль держави зазнає суттєвих змін. Держава перестає бути єдиним центром формування та застосування правових норм, однак зберігає ключову функцію їх імплементації та практичної реалізації. Саме на державу покладається обов'язок забезпечити відповідність національного законодавства і правозастосовної практики європейським стандартам, а також виконання рішень наднаціональних судових інституцій. Таким чином, держава виступає не лише адресатом наднаціональних правових вимог, а й активним учасником функціонування європейської системи захисту прав людини, що підтверджує її наднаціональний характер і водночас підкреслює взаємозалежність національного та європейського рівнів правового регулювання.

Взаємодія права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зумовлює суттєву трансформацію поняття правопорядку в теорії держави і права. Традиційне уявлення про правопорядок як замкнену, ієрархічно вибудовану систему норм, що функціонує в межах національної держави, поступово змінюється під впливом наднаціональних правових процесів. Формується концепція багаторівневого правопорядку, у межах якого національні, наднаціональні та міжнародні норми перебувають у стані постійної взаємодії та взаємного впливу. У такій моделі правопорядок перестає бути виключно державно-центричним явищем і набуває поліцентричного характеру, що вимагає перегляду традиційних теоретико-правових конструкцій.

Одним із ключових наслідків зазначеної взаємодії є формування європейської моделі правової та відповідальної держави. У цій моделі держава розглядається не лише як суб'єкт владного регулювання, а насамперед як гарант прав і свобод людини, діяльність якого обмежується спільними європейськими стандартами. Принципи верховенства права, пропорційності та ефективного судового захисту, розвинені у практиці Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини, визначають зміст і межі здійснення публічної влади. Відповідаль-

ність держави за порушення прав людини, включно з міжнародно-правовими наслідками, стає невід'ємним елементом сучасної європейської державності.

Зазначені процеси мають важливе значення для розвитку сучасної правової доктрини. Вони стимулюють переосмислення базових категорій теорії держави і права, зокрема суверенітету, джерел права, правопорядку та ролі судової практики. Взаємодія права ЄС і стандартів ЄКПЛ сприяє утвердженню доктрин правового плюралізму та багаторівневого конституціоналізму, які дедалі частіше використовуються для пояснення сучасних правових реалій. Таким чином, європейська система захисту прав людини виступає не лише об'єктом правового регулювання, а й важливим чинником еволюції теорії держави і права, що відкриває нові напрями для подальших наукових досліджень.

Висновки

У результаті проведеного дослідження встановлено, що європейська система захисту прав людини формується як складний наднаціональний правопорядок, основою якого є взаємодія права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Поєднання автономного правопорядку ЄС і конвенційної системи захисту прав людини зумовлює трансформацію класичних уявлень про правопорядок, державний суверенітет і роль держави в сучасному правовому просторі. Судова практика Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини виступає ключовим чинником забезпечення єдності та ефективності цієї системи, формуючи узгоджені європейські стандарти прав людини.

Теоретичні висновки дослідження полягають у підтвердженні доцільності використання концепцій багаторівневого правопорядку, правового плюралізму та наднаціональності для пояснення функціонування європейської системи захисту прав людини. Встановлено, що взаємодія права ЄС і стандартів ЄКПЛ сприяє формуванню європейської моделі правової та відповідальної держави, у межах якої публічна влада здійс-

снюється з урахуванням наднаціональних правових зобов'язань і принципу верховенства права. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення національного законодавства, судової практики та механізмів імплементації європейських стандартів захисту прав людини.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є поглиблений аналіз механізмів судового діалогу між Судом Європейського Союзу та Європейським судом з прав людини, дослідження впливу європейських стандартів прав людини на національні конституційні правопорядки, а також подальше теоретичне осмислення трансформації базових категорій теорії держави і права в умовах розвитку наднаціонального правового регулювання та європейської інтеграції.

Література

1. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: у 2-х кн. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Кн. 2: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві / відп. ред. В.Б. Авер'янов. Київ: Конус-Ю, 2008. 314 с.
2. Теорія держави та права: навч. посіб. / Є.В. Білозоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.; за заг. ред. С.Д. Гусарєва, О.Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
3. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ: Реферат, 2007. 660 с.
4. Право Ради Європи та практика ЄСПЛ : навч.-метод. посіб. / укл.: В. В. Форманюк, Р. Ф. Харитонов, Ю. Ю. Акіменко, О. В. Па сечник, О. К. Канєнберг-Сандул, Т. С. Федорова, Д. О. Гребенюк ; за ред. Х. Н. Бехруза ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 120 с.
5. Craig P., de Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. Oxford: OUP, 2020. URL: <https://global.oup.com/academic/product/eu-law-9780198915522?lang=en&cc=de>
6. Hartley T. The Foundations of European Union Law. Oxford: Oxford

University Press, 2014. URL: https://archive.org/details/foundationsofeur0000hart_s4r2

7. Harris D., O'Boyle M., Warbrick C. Law of the European Convention on Human Rights. Oxford: OUP, 2018. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=NvH8AwAAQBAJ&printsec=copyright&hl=uk#v=onepage&q&f=false>

8. Spielmann D. Human Rights Case Law in Europe. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2014. P. 757–780. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198298069.003.0023>

9. MacCormick N. Questioning Sovereignty: Law, State, and Nation in the European Commonwealth. Oxford: OUP, 1999. URL: <https://archive.org/details/questioningsover0000neil>

10. Weiler J. H. H. The Constitution of Europe. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 19 p. URL: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1487&context=jil>

11. Walker N. The Idea of Constitutional Pluralism. – Modern Law Review, 2002. 52 p. URL: <https://scispace.com/pdf/the-idea-of-constitutional-pluralism-2wt3k8j6f9.pdf>

12. Loucaides L. The European Convention on Human Rights: Collected Essays. Leiden: Brill, 2007. 274 p. URL: <https://www.ecolex.org/details/literature/the-european-convention-on-human-rights-collected-essays-mon-080460/>

References

1. Pryntsyp verkhovenstva prava: problemy teorii ta praktyky: u 2 kn. / za zah. red. Yu.S. Shemshuchenka. Kn. 2: Pryntsyp verkhovenstva prava u diialnosti derzhavy ta v administratyvnomu pravi [The Principle of the Rule of Law: Problems of Theory and Practice: In Two Volumes / Edited by Yu. S. Shemshuchenko. Volume Two: The Principle of the Rule of Law in the Activities of the State and in Administrative Law] / vidp. red. V.B. Averianov (2008). Kyiv: Konus-Iu. [in Ukrainian]
2. Teoriia derzhavy ta prava: navch. posib [Theory of State and Law: Study Guide] / Ie.V. Bilozorov, V.P. Vlasenko, O.B. Horova, A.M. Zavalnyi, N.V. Zaiats ta in.; za zah. red. S.D. Husarieva, O.D. Tykhomyrova. (2017). Kyiv: NAVS, Osvita Ukrainy [in Ukrainian]

3. Shevchuk, S. (2007). *Sudovyi zakhyst prav liudyny: Praktyka Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny u konteksti zakhidnoi pravovoi tradytzii* [Judicial Protection of Human Rights: The Case Law of the European Court of Human Rights in the Context of the Western Legal Tradition]. Kyiv: Referat [in Ukrainian]

4. Formaniuk, V. V., Kharytonov, R. F., Akimenko, Yu. Yu., Pasechnyk, O. V., Kanienberg-Sandul, O. K., Fedorova, T. S., & Hrebenuk, D. O. (2023). *Law of the Council of Europe and the case law of the European Court of Human Rights: Study and methodological guide*. Odesa: Phoenix. 120 p.

5. Craig, P., de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases, and Materials*. Oxford: OUP. URL: <https://global.oup.com/academic/product/eu-law-9780198915522?lang=en&cc=de>

6. Hartley, T. (2014). *The Foundations of European Union Law*. Oxford: Oxford University Press. URL: https://archive.org/details/foundationsofeur0000hart_s4r2

7. Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. (2018). *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford: OUP. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=NvH8AAQBAJ&printsec=copyright&hl=uk#v=onepage&q&f=false>

8. Spielmann, D. (2014). *Human Rights Case Law in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. P. 757–780. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198298069.003.0023>

9. MacCormick, N. (1999). *Questioning Sovereignty: Law, State, and Nation in the European Commonwealth*. Oxford: OUP. URL: <https://archive.org/details/questioningsover0000neil>

10. Weiler J.H.H. (1999). *The Constitution of Europe*. Cambridge: Cambridge University Press. URL: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1487&context=jil>

11. Walker, N. (2002). *The Idea of Constitutional Pluralism*. *Modern Law Review*. URL: <https://scispace.com/pdf/the-idea-of-constitutional-pluralism-2wt3k8j6f9.pdf>

12. Loucaides, L. (2007). *The European Convention on Human Rights: Collected Essays*. Leiden: Brill. URL: <https://www.ecolex.org/details/literature/the-european->

[convention-on-human-rights-collected-essays-mon-080460/](https://www.ecolex.org/details/literature/the-european-convention-on-human-rights-collected-essays-mon-080460/)

Turenko Oleh,

*Doctor of Philosophy, Professor,
Professor at the Department of General Legal
Disciplines
(Donetsk State University of Internal Affairs,
Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4653-4731>*

Kurakin Oleksandr,

*Doctor of Law, Professor
Professor of the Department of Political Science
and Law
(National University «Zaporizhzhia
Polytechnic»)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0274-6530>*

THE EUROPEAN SYSTEM FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AS A SUPRANATIONAL LEGAL ORDER: A THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS OF THE INTERACTION BETWEEN EU LAW AND ECHR STANDARDS

The article is devoted to a theoretical and legal analysis of the European system for the protection of human rights as a supranational legal order formed as a result of the interaction between European Union law and the standards of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. It is substantiated that the contemporary European legal space is characterized by the multilevel and polycentric nature of legal regulation, within which national, supranational and international legal systems are in a state of constant interaction and mutual influence. In this context, EU law and the ECHR system act as key elements in the formation of unified European human rights standards.

The article reveals the legal nature of European Union law as an autonomous legal order sui generis, as well as the specific features of the European Convention on Human Rights as an international treaty endowed with a particular supranational control mechanism in the form of the European Court of Human Rights. The place of ECHR standards within the system of sources of EU law and their significance for the formation of fundamental rights as general principles of European Union law are analysed. Special attention is paid to the case law

of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights as a decisive factor in the development of the supranational legal order and in the harmonization of approaches to the interpretation and application of human rights.

It is demonstrated that the interaction between the two judicial institutions is carried out primarily in the form of judicial dialogue and mutual consideration of legal positions, which contributes to the harmonization of European human rights standards and the minimization of conflicts between the EU legal order and the Convention system. It is concluded that the European system for the protection of human rights has the characteristics of a supranational legal order, within which the state acts not only as the addressee of European legal

obligations but also as an active participant in their implementation and in ensuring their effectiveness. It is substantiated that the interaction between EU law and ECHR standards contributes to the formation of a European model of a rule-of-law and accountable state, the activity of which is based on the principle of the rule of law and the priority of human rights and fundamental freedoms. The theoretical and practical significance of the study for the development of the theory of state and law is determined, and prospective directions for further scholarly research in the field of supranational legal regulation and human rights protection are outlined.

Keywords: *European system for the protection of human rights, European Union law, European Convention on Human Rights, supranational legal order, judicial dialogue, theory of state and law.*